

גיליון

אשריכם ישראל

מאמרים וסיפורים אקטואליים
משיחותיו וכתביו של מגיד המישרים

הרב שמעון גוטסמן שליט"א

גיליון סוכות תשפ"ו

בסייעתא דשמיא

תוכן העניינים:

בצילא דמהימנותא עמ' ג'

בדרכי אבות עמ' י'

קו השיחות והחיוקים: 077-260-9134

לתרומות, לתגובות, להזמנת הרצאות ולרכישת הספרים

ניתן להתקשר: 08-9743208 \ 0527608955

ניתן לקבל את הגיליון בדוא"ל: 089743208A@gmail.com

ניתן להזמין דרשות ושיעורים ממוזה"ד שמעון גוטסמן שליט"א

בטלפון 052-760-8955

בצילא דמהימנותא

מעשה שבמעט היה

מתפללי בית הכנסת הגדול הגיעו נרגשים וחגיגיים לתפילת ליל שמחת תורה, אך מהר מאוד השמחה התהפכה לעוגמת נפש, התברר שמאן דהוא מרח דבש על כל השולחנות וכעת הידיים והסידורים נדבקו לשולחנות... לקח זמן רב עד שהצליחו לשטוף את הידיים והשולחנות ולהתאושש מהתקרית הלא נעימה. "ועדת החקירה" לפיענוח התקרית המוזרה הזמינה את העובד הגוי לחקירה, הלה הודה מיד שאכן הוא זה שמרח את הדבש על השולחנות, ומה רצית להרוויח מזה? שאלו בפליאה וכעס החוקרים, והגוי השיב באדישות: אחד המתפללים ניגש אלי ואמר לי שככה אתם נוהגים למרוח בערב חג שמחת תורה, הוא הורה לי לעשות את זה, השיב הגוי. והחוקרים אמרו לו: כעת אנחנו מסתפקים מי משוגע יותר גדול אתה או מי שאמר לך את זה... איך האמנת לאותו אדם, לא הבנת לבד שהוא פשוט חמד לצון?! גערו החוקרים. והגוי השיב להם: אני כבר כמה שבועות לא מצליח להבין מה קרה לכם, יום אחד אתם לוקחים קרן של בעל חי ומתחילים לנשוף בתוכו קולות מוזרים, אחרי כמה ימים אתם מביאים תרנגולות ומסוככים אותם על הראש, יום אחד כך הגעתם לבית הנסת יחפים עם בגדים לבנים,

ולמחרת פתחתם שוק מוזר של עצים ופירות הדר, כל אחד בא עם זכוכית מגדלת והתחיל לבדוק את הפירות ואת השפיץ של הלולב, הייתי בטוח שהשתגעתם לגמרי, וכאילו כל זה לא הספיק לכם, בניתם פתאום צריפים קטנים ושבווע שלם התבשלתם בתוכם... אז תגידו לי: כל זה הגיוני ורק למרוח דבש על השולחנות זה מוזר??? הייתי בטוח שזה חלק מהשיגעונות שלכם... סיים הגוי את דבריו שהביאו את כולם לגל צחוק מתמשך.

(גיליון יחידתי)

ומה באמת? אנחנו מתבוננים במה שאנחנו עושים? הרי לעשות בוודאי שנעשה, אך החכמה היא להקדים מחשבה למעשה וכך לתת משמעות לכל המעשים שלנו.

הכוכבים נראים מתוכה

ברוך השם, לא אלמן ישראל, ובכל דור הקב"ה מזכה אותנו בצדיקים שמראים לנו דוגמא איך להתייחס לכל המצוות והחגים הקדושים. כולם מכירים את ההלכה שמלכתחילה יש לסכך את הסוכה באופן שיהיו הכוכבים נראים מתוכה, ומביא ה"חתם סופר" שכוכבים רומז על הצדיקים שנמשלו לכוכבים. והסוכה הרי צריכה להיות מפסולת גורן ויקב, שהם רומזים על אכילה ושתייה כמצוות החג, שאין שמחה אלא בכשר ויין. ובאו חז"ל לרמוז לנו שאף

אנחנו לא בורחים

ראיתי בשם הרה"ק רבי מנחם מענדל מדימנוב זצ"ל שמצות ארבעת המינים והישיבה בסוכה מגיעים אלינו אחר עבודת הימים הנוראים, בכדי שנוכל לגלות על עבודת התשובה במשך ארבעים הימים מראש חודש אלול עד יום הכיפורים, לגלות שכל מה שעשינו עשינו מכל הלב ולא רק מתוך חרדת הדין ורק בכדי "לצאת ידי חובה", כי אם זו הייתה כל כוונתנו היינו חלילה עוזבים את הכל במוצאי יום כיפור כתינוק הבורח מבית הספר, ועוד מכרכים "ברוך שפטרנו". אך באמת עם ישראל כלל לא רוצים לברוח מהימים הטובים, ולהיפך, אנו מיד רצים לבנות את הסוכה ולרכוש את ארבעת המינים, ושמחים כל כך להישאר במחיצתו יתברך בחג הסוכות.

חשכתי בס"ד שביום כיפור היום הקדוש ביותר לא יכולים לטבול במקווה, כי אין צורך במקווה אחר שאנחנו נמצאים עשרים וארבע שעות בתוך "מקווה ישראל השם"... ולכן מיד לאחר מכן בונים את הסוכה וזוכים להישאר עם השם יתברך עוד שבוע שלם, וכפי ששמעתי שבתפילת נעילה אין זה הזמן שבו השי"ת עומד לסגור את השערים ולהתרחק מאתנו, אלא להיפך, בנעילה השי"ת מכניס אותנו לתוך הבית שלו ונועל אותנו אתו ביחד! ולכן אנו נלחצים ב"נעילה" להידחק לתוך מחיצת השם יתברך רגע לפני שהשערים ננעלים, שלא נפספס חלילה את הנעילה במחיצת הקב"ה.

שיש להרבות בדברים המשמחים הרי שמחובתנו לזכור כל הזמן את הצדיקים, שמהם ניקח דוגמא איך אוכלים ושמחים לשם שמים, ואיך מקיימים את כל מצוות המועדים בדחילו ורחימו (מובא בד"ק תוא"י עמ' קצח).

ובאמת צריך לזכור שכל האכילה והשתייה מטרה אחת להם, לגרום לגוף להיות שותף בשמחה של הנשמה, כי הנשמה עצמה שמחה מהדבקות בהשי"ת, אלא שהגוף הגשמי לא מבין מדוע צריכים כעת לשמוח, ולכן מאכילים ומשקים אותו, בכדי שעל כורחו ישתתף בשמחת הנשמה. וכמו שמביא מרן ה"בעל שם טוב" משל למלך שנשבה בנו יחדו בשבי הקשה מכולם, ועברו שנים רבות ועדיין לא הצליח אביו לפדותו, שלח לו אביו מכתב חיזוק בכתב סתרים לבל יתייאש מגאולתו, ושלא ישכח את נימוסי המלכות בהיותו בשבי זמן רב כל כך, כי עוד ידו נטויה להחזירו הביתה, במלחמה או בשלום, ומיד שמח בן המלך שמחה גדולה, אלא שלא היה יכול להראות את שמחתו בפני שוביו, מה עשה, הלך הוא עם בני אותה העיר את בית המרזח, מקום שכולם שותים ורוקדים, ובשעה שכולם שמחו ביין שמחה גשמית הוא שמח באגרת שקיבל מאביו. ועל אותו הדרך צריך לתת לגוף תענוגים גשמיים שיהיה בשמחה ובטוב לבב, ואז ממילא תוכל הנשמה להתענג בתענוג רוחני בלי מפריע ומעכב (מובא בתולדות

בלכתם במדבר בתוך סוכות ממש, זכו לקבל במתנה את ענני כבוד שהחלו לחוף עליהם ממתן תורה, להגן עליהם ולהקל עליהם את השהות במדבר.

ובזה נחלקו התנאים הקדושים, האם אנו מצווים לעשות זכר למסירות נפש של עם ישראל באותם ימים, או דווקא זכר לעננים שקבלו במתנה, ולהלכה אנו עושין את הזכר דווקא לעננים, כי זהו המסר הגדול ביותר: בעבודת השם מתחילים עם קשיים, לא הכל הולך בתחילה בצורה קלה ונחמדה, וזהו "מבחן קבלה", וכשעומדים בו ומוסרים נפש לכבודו יתברך זוכים לפינוקים משמים...

ראיתי גם שמבארים שענני הכבוד זיכו את ישראל ליותר גילויי אלוקות, כי יש בחינה שדווקא ההסתרה שכאה מהעננים מאפשרת יותר לדאות דברים, כמו שעל השמש אי אפשר להסתכל אלא רק כשהיא מאחורי העננים. זו ההסתרה שזכו ישראל על ידי העננים, הסתרה שיש בתוכה גילוי של כבוד השם, הסתרה שדווקא בתוכה אין לנו שאלות! ולא כי הכל נהיה מובן, אלא פשוט כי אנחנו בטוחים וברור לנו שהכל בשליטה. את האמונה הזאת קבלנו בשעתו על ידי העננים, והדבר הזה חוזר על עצמו בכל שנה בחג הסוכות, שבכל שנה מושפעת עלינו אמונה ובטחון לכל השנה כולה (עפ"י "נר אהרן"). וכפי שאנו מכסים את העיניים בקבלת עול מלכות שמים ב"שמע ישראל", כי קבלת עול מלכות שמים

וההמשך ל"נעילה" היא הסוכה שבה אנו שוהים "בצילא דמהימנותא", וכפי שנאמר על חג הסוכות "וימינו תחבקני", ומבאר האר"י ז"ל שהקב"ה מחבק אותנו בסוכה, דכמו שכאשר אחד מחבק את רעהו הרי הוא משתמש בשני פרקי היד ומקפל אותם ביחד עם כף היד, כך היא הסוכה שצריכה להיות לפחות משתי מחיצות כהלכתן ושלישית אפילו טפה, ממש כצורת חיבוק.

ואחרי שבוע כה מרומם הקב"ה כביכול לא יכול להיפרד מאתנו, עד שהוא אומר "קשה עלי פרידתכם", ומבקש שנחגוג את חג "שמיני עצרת" וניעצר עוד יום אחד אתו יתברך לפני שנפרדים וחוזרים לשגרה.

מי זוכה לענני כבוד

למה יושבים בסוכה? הגמרא במסכת סוכה מביאה מחלוקת בביאור הפסוק "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל", לדעת רבי עקיבא סכות ממש עשו להם ישראל במדבר, ולדעת רבי אליעזר ענני הכבוד היו (סוכה יא). אלא שבספרים הקדושים מובא ביאור מיוחד (עפ"י גיליון "יחידתי") שבאמת כולם מודים שעם ישראל ישבו בתחילה בסוכות ממש, וזהו ממש דבר לא נחמד, לשבת במדבר הרוחת והמוקף בחיות ומרעין בישין בתוך סוכת עץ... אבל עם ישראל הלכו אחרי השם בביטול ואמונה פשוטה, וכמו שמשבח אותם הקב"ה "זכרתי לך חסד נעורך... לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה", ורק לאחר שעשו מסירות נפש

מתחילה בלכסות את העיניים, להאמין שאנחנו לא רואים כלום ולא מבינים מאומה, אלא רק סומכים על הקב"ה אשר אנו סוככים בתוכו.

מה לימד הצדיק את בני העיירה

חז"ל מביאים משל לשניים שנכנסו למשפט ולא יודעים מי ניצח, עד שמגיע אחד מהם ומניף בידו איזה ענף ואז יודעים שהוא המנצח, כך ישראל ואומות העולם באין בראש השנה למשפט אצל הקב"ה, ואומות העולם מקטרגין לפני הקב"ה על ישראל, ואין יודעים מי ניצח, עד שישראל יוצאין מלפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן בידן, ואז יודעים שישראל הם שניצחו (ויק"ד ל"ב). איך באמת נטילת ארבעת המינים מהווה סימן לכך שזכינו בדין?

ראיתי בזה דבר נפלא ממדן בעל ה"מחשבת הלוי" הגאון רח"מ ואזנר זצ"ל ("מעיינות הלוי" גיליון תתשס"ח), וזאת על פי מעשה שהיה אצל אחד הצדיקים, שפעם אחת הוא נקלע לאיזו עיירה קטנה והתאכסן אצל בעל הבית פשוט, ובאחד הימים נודע לו שבאותו ערב בנו של בעל הבית נעשה בר מצוה, והצדיק מאד התפלא מכיוון שלא שם לב לאף הכנות לכבוד המאורע, ולכן הוא פנה לבעל הבית ושאל אותו מדוע אינו מכין סעודה לכבוד הבר מצוה? אמר לו בעל הבית שאין לו חשק להזיל מממונו לצורך סעודה, ואף לעבוד קשה על ההכנות.

כששמע זאת הצדיק הוא אמר לבעל הבית: אני אשלם מכיסי את כל הוצאות הסעודה, והעיקר שתארגן סעודה גדולה לכל בני העיירה, ובערב בעת הסעודה אסביר לכולם מדוע החלטתי לשלם את כל ההוצאות המרובות.

ובשעת הסעודה קם הצדיק ממקומו לדרוש לפני המסובים, ואז הוא אמר להם: תדעו לכם שבכל יום מתנהל בשמים דין ומשפט על כל באי עולם, וביותר בימי הדין של ראש השנה ויום הכפורים, ולפעמים מצליח השטן במלאכתו יותר מידי והוא מביא חבילות מרובות של עוונות, ואז מתייצב הסנגור ומשמיע טענה ניצחת שעליה אין לשטן תשובה.

וכך אומר הסנגור: אין מן הדין שישפטו את העבירות שווי ערך כנגד המצוות, שהרי כשיהודי מקיים מצוה הוא מקיים אותה בשמחה גדולה וטורח עבודה בטרדות מרובות והוצאות גדולות כדי לקיימה בהידור רב, ולעומת זאת כשיהודי נכשל באיזה חטא, מעולם אינו שמח על מכשולו ובוודאי שלא יטרח עבודה או יוציא בשבילה הוצאות, ואם כן, מן הראוי לחשב את המצוות לפי המסירות שמקיימים אותם ולא לפי הכמות בלבד, ובטענה זו הוא מכריע את הכף לצד זכות, כי אף אם המצוות מועטות סוף כל סוף הטרדות עליהם מרובות וההוצאות גדולות, ועל ידי זה נעשה משקל הזכויות כבד מאד ועל ידי כך זוכים בדין.

ומשום כן הוצאתי כל כך הרבה למען סעודת הבר מצוה, הסביר הצדיק, כי רציתי ללמד אתכם כמה נחוץ להתאמץ למען מצוות השם בממון ובטרחה, כי יש בכוחם להכריע את הדין לזכות.

אומר מרן הגר"ח מוואזנר זצ"ל שלפי זה נבין את דברי חז"ל שאמרו שאנו נוטלים את ארבעת המינים ומכריזים בהם שיצאנו זכאין בדין, שכן מצות נטילת לולב כרוכה בהוצאות מרובות וטרחה גדולה, בכדי לרכוש ארבעת המינים מהודרים, וממילא ארבעת המינים מעידים עלינו שהמצוות חביבות עלינו ושאנו טורחים הרבה ומוזילים ממון רב עבורם, ובזכות זה בוודאי אנו יוצאין זכאין בדין.

חשבתי בס"ד מדוע נהגו בסיום התפילה בהושענא רבה להניח את הלולבים והערבות מעל ארון הקודש, ללמדנו שלאחר שהתאמצנו כל כך בעבודת המצוות הללו, הן ברכישת המינים בטרחה והוזלת ממון רב, והן בנענועים והושענות, שוב הם חשובים אצל הקב"ה "גבוה מעל גבוה", שקיום המצוות במסירות נפש חביב אצל השי"ת יותר מהתורה עצמה...

הבחור פספס "שחרית"

שנה שעברה בערב שבת קודש בראשית התקשר אלי אחד התלמידים כשהוא שבור ומתוסכל, הוא סיפר שבמשך חג שמחת תורה הקדיש כמעט את כל הזמן לדיקודים והקפות בחצרות האדמורי"ם והישיבות,

הוא לא הסתפק בזה אלא גם במוצאי החג המשיך להתרוצץ בין מעמדי ה"הקפות שניות", ורק בשעה שש בבוקר הוא מצא את עצמו נופל על המיטה, הוא התאמץ לקום ולקרא קריאת שמע בזמנה אך מיד לאחר מכן חזר למיטה, וכיון שהיה עייף ומוותש ניכנס לשינה עמוקה, עד שלא שמע את השעון המעורר, וכך הוא התעורר רק לאחר חצות היום... התלמיד שיתף אותי בהרגשתו: "איזה ימים נעלים עברתי, ראש השנה, יום כיפור, חג הסוכות, ואז שמחת תורה, כל כך הרבה התעלות וחזיון, ופתאום כשנמר הכל נפלתי כל כך למטה ופספסתי את תפילת שחרית..."

השבתי לתלמיד: דע לך שלאחר שיהודי מתעלה ומתרום בעבודת השם, הוא יכול בטעות לדמיין שהוא כבר "בעל דרגה" ו"הצליח לבד" להגיע למקום גבוה, הטעות הזאת שורשה בגאווה ובמחשבת "כוחי ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה". וכיון שבאמת זכית לכל מה שזכית רק ברחמי השם יתברך, שהרי "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ואילולי הקב"ה עוזרו אינו יכול לו". לכן הקב"ה ברחמי המרובים נתן לך "תזכורת חזקה", לזכור שכל מה שהצלחת היה רק בסייעתא דשמיא, וכך תמשיך להתעלות מתוך ענוה והתחשבות גם באלו שלא זכו להתעלות הזאת. ודע לך שהדבר הזה נכון גם כלפי המצב הבטחוני שברגע שיש הצלחות "מסחררות" של חיסולים ממוקדים ומדויקים, והתחושה

האזנייה הוטבעה

דוד המלך אומר בתהילים: "לא בגבורת הסוס יחפץ לא בשוקי האיש ירצה, רוצה השם את ידאיו את המיחלים לחסדו", ולכאורה זהו דבר פשוט, וכי מישהו חשב שהשם יתברך יחפוץ ב"גבורת הסוס ובשוקי האיש"? וכי חשבנו לרגע שמה שישמח את הקב"ה זה שמישהו "עושה שרידים"???? אלא נראה לי לאמר בזה שהכוונה היא לרוחניות, יהודי מתאמץ בעבודת השם, והוא כבר מתחיל לחוש כמי ש"עושה שרידים", "אני הצלחתי, אני הגיבור", אומר דוד המלך ע"ה: דע לך שהקב"ה בכלל לא חפץ בהתנהגות שכזאת, אלא במי השם חפץ? באלו שהם באמת "ידאיו" העושים לשם שמים, והם תמיד "מיחלים לחסדו" – שגם אחרי שהגיעו לדרגות גבוהות הם ממשיכים לייחל לחסדי השם – שייתן להם סייעתא דשמיא להתגבר על היצר ולהמשיך להתעלות. כי הם זוכרים שכל ההצלחות שלהם הם רק בסייעתא דשמיא, ואין כלל מקום להתגאות, ואף יש צורך להמשיך ולהרבות בתפילה לזכות בהמשך של סייעתא דשמיא.

ובאמת הדבר שהכי משמח את השם יתברך זהו הרצון וההשתוקקות שלנו, כי זה הדבר היחיד שהוא אכן בידינו. ובעניין זה מספרים על הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זצ"ל (יומא דהילולא כ"ה תשרי), שפעם פגש את השטן באמצע עשרת ימי

בציבור היא של "כוחי ועוצם ידי", מיד, וממש מיד, פתאום יש חלילה אבדות ונפילות רח"ל, ו"פתאום" לא מצליחים ליירט חלק מהכטבמ"ם, ו"פתאום" לא הייתה אזעקה ולא שוגר מיירט... שום דבר לא בא במקרה, וחשוב שנוכח בכל הדברים שבלי סייעתא דשמיא אי אפשר להצליח, והכל בכל מכל רק מאדון הכל.

ואז הוספתי ואמרתי לו: לגופו של עניין, הלא ברור לשנינו שאם היית יודע שזה מה שיקרה, היית הולך לישון מוקדם יותר, או ממנה שומר נאמן שיצליח להעיר אותך כמו שצריך. כך שטעית בחישוב שלך ונאנסת, כעת מה שנדרש ממך זה ללכת להתפלל "מנחה גדולה" בישוב הדעת, כך תספיק גם להתפלל מיד אחר כך תפילה נוספת לתשלומין של שחרית, תעשה את זה עם כל ה"אורות" כאילו שאתה עכשיו בתפילת נעילה, כנאה וכיאה לאחד שהיה שקוע כל כך בעבודת הימים הקדושים והנעלים. ובוודאי תקובל תפילתך לרצון לפני אדון כל.

[ובהמשך לזה: כתוב בספרים הקדושים על ליל הסדר שבליל הסדר מעניקים לכל איש ישראל "אורות גדולים מאוד" והם ניטלים ממנו למחרת, כדי שישגי את הכל בעבודה עצמית אך תמיד יוכל להיזכר מה היה בליל הסדר ויידע לאן לשאוף. אם כך ודאי גם אחרי הימים הנוראים כדאי להיזכר בהרגשה המופלאה של וימינו תחבקני, לקחת כחיזוק בימי החורף הבעל"ט].

תשובה כשהוא עצב, והשטן סיפר לרבי שהוא עצב מכיוון שהוא רואה ספינה מלאה אתרוגים המפליגה ממדינה למדינה ועליהם עומדים בני ישראל לברך בחג הסוכות, לאחר מספר ימים הם נפגשו שוב אך הפעם השטן היה נראה שמח מאוד, והוא הסביר לרבי מברדיטשוב את הסיבה לשמחתו, שכן הוא פעל פעולות שונות וגרם לספינה לטבוע, בחול המועד פגש שוב הרבי את השטן אולם הפעם הוא שוב היה עצוב, והוא הסביר את עצמו לפליאת הרבי, וכך אמר השטן: 'אכן הצלחתי במזימתי ורוב האתרוגים לא הגיעו למחוז חפצם, אך בדרך לא דרך הצליחו כמה סוחרים להעביר אתרוגים בודדים ממקום למקום, ובני ישראל עם קודש הוזילו ממיטב כספם ושילמו סכומי כסף עצומים כדי לזכות במצוה זו, והשתוקקות ורצון אלו גדולים וחשובים יותר מכל עיקר המצוה גופא, ועל כן הנני עצב ומתחרט על שגרמתי להטביע את הספינה, כי טוב היה לי שיהיו אתרוגים מהודדים בריווח, וממילא תמעט השתוקקותם...' הרי לנו שעיקר הנחת רוח שיש להשם יתברך תבוא דווקא מדוב הגעגועים וההשתוקקות שיש לעם ישראל למצוות. (באר הפרשה)

"תיבת נח" היא המשך לסוכה

בכל שנה מיד אחרי תקופת החגים אנו קוראים את פרשת נח ונזכרים כמה שנח הצטווה לבנות תיבה, ויש בזה רמז מופלא כי התיבה היא ההמשך של הסוכה. כידוע

התיבה לא יכלה להגן בדרך הטבע מפני המבול, ועם זאת נח ניצל דווקא בתוך התיבה, כי על ידי התיבה הוא התנתק מיושבי הארץ וכאילו נלקח אל מקום אחר לגמרי שבו לא היה מבול (יעוי' ב"ערכי נח" עפ"י רש"י). ומובא בספרים הקדושים רמזים נפלאים בעניין התיבה (מובא בד"ת אמשינאוו) שהרה"ק רבי בונם מפשיסחא זצ"ל מביא (רמתיים צופים, קא) על מה שהייתה התיבה משוקעת במים אחת עשרה אמה, שזה צירוף שם הגדול והנורא, כי חמש עשרה אמה של הגברת המים זה י-ה, והתיבה הייתה משוקעת במים אחת עשרה אמה בגימטריה ו-ה. וב"עבודת ישראל" הביא שמידות התיבה המה בסוד יחוד הוי"ה עם אדנ"י עי"ש. וזהו ממש מזכיר את הסוכה שכידוע מוקפת בשמות הקודש.

ובאמת כל אחד מאתנו יכול לבנות תיבה רוחנית, בבחינת "בלבכי משכן אבנה", לשמור על עצמו מכל ההשפעות הזרות. וכפי שרבו הגר"א זצ"ל היה מסתגר בחדרו ואוטם את החלון לבל יחדור לתוך החדר אוויר זר, כך נח הצטווה לאטום את התיבה בכדי שלא יכנס לתוכה מהאוויר הקלוקלת שבחוץ.

יהי רצון שנוזכה באמת "להינעל" עם הקב"ה, ולחוש את הבחינה של "ימינו תחבקני", ומחג הסוכות יושפע עלינו שמירה רוחנית וגשמית לאורך ימים ושנים, אמן ואמן.

בדרכי אבות

ידוע שבכל יום מימי חג הסוכות מגיעים לסוכתנו כל שבעת האושפיזין קדישין ע"ה, כשבכל יום אחד מהם עומד בראש. ובוודאי שכדאי להתכונן בכל יום במעלותיו ומידותיו של האושפיז העומד בראש, בכדי שנזכה ללכת בדרכיהם הקדושים ולהדבק בהם. לכן התעוררתי בס"ד לרכז נקודות קטנות בדברים השווים לכל נפש, על כל אחד מהאושפיזין, בכדי שכל אחד יוכל לקבל משהו למעשה מהשפעת האושפיזין, ולשמר את ההשפעות לכל ימות השנה. את המאמר הזה פרסמנו לפני שנתיים וקבלנו תגובות רבות מקוראים יקרים שבכל יום מחג הסוכות למדו מתוך הגיליון מדרכיו של האושפיז של אותו היום, ולכן התעוררנו לפרסם שוב את המאמר לזיכוי הרבים, עם הוספות וחידושים רבים.

אברהם רחיקא

ולא חת ולא התבייש מאף אחד, כי הוא האמין שבשבילו נברא העולם וכולם טפלים אליו, ורק דבר אחד עניין אותו: "מה אני יכול לעשות בכדי לרצות את בוראי ולהתקרב אליו". וכפי שמביא הרה"ק ה"דברי חיים" מצאנו זצ"ל שקיבל מחכמי אמת שעיקר מה שעלינו ללמוד מהאבות הקדושים ובפרט בחג הסוכות שאז הם מגיעים אלינו, הוא שכל ימי חייהם חיו בדביקות הכורא ובלתי לה' לבדו. ואמר הרה"ק רבי דוד מטאלנא זצ"ל שבשעה שהאושפיזין מגיעים לסוכה הם מסתכלים על בני ישראל כיצד הם נראים, וכשאברהם אבינו ע"ה מגיע ורואה אחד שמתנהג במידת האמונה, שזה היה כוחו של אברהם אבינו בזה העולם, הרי הוא נשאר עמו ואינו עוזבו (מובא

ב"ד"ק תולדות אברהם יצחק עמ' רפח).

אם כן חשוב כל כך להתחזק באמונה בחג הסוכות ולהמשיך את המלכת השם בה עסקנו בעשרת ימי תשובה, וכך נזכה להדבק באברהם אבינו וממילא נזכה להתעלות ביתר שאת בכל ימות השנה.

אברהם אבינו ע"ה עמוד החסד לימד אותנו עד כמה יש לרדוף אחרי הכנסת אורחים וגמילות חסדים, גם כשנמצאים בחולשה גדולה ובוודאי פטורים מכך על פי הדין. והחידוש הגדול הוא שגם כשנדמה שמדובר בעוברי אורח ישמעאלים הרי שרצים ומתחננים אליהם שיסכימו להתארח, ומשקיעים על האירוח דמים מרובים. כי סוף כל סוף כולם הם יצירי כפיו של הקב"ה, וגדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה.

ובאמת מבואר בזוהר הקדוש שרק מי שמרבה בצדקה והכנסת אורחים זוכה שיבוא האושפיזין לסוכתו (מובא ביסוד ושו"ש העבודה ש"א פ"ד). וכל שכן ביום הראשון שהוא יומו של אברהם אבינו ע"ה, כמה חשוב להכניס אורחים ואף לעזור לנזקקים, בכדי שיוכלו לחגוג בסוכתם כבני מלכים, שזו ה'הכנסת אורחים' הכי מהודרת שעוזר להם לעבור את החג בצורה הכי נעימה ומכובדת.

אברהם אבינו הוא "אברהם העברי" שכל העולם עמד מעבר אחד והוא מעברו השני,

יִצְחָק עֶקֶדָא

יצחק אבינו ע"ה נאזר בגבורה והוא שהסכים בשמחה להיעקד על מזבח השי"ת, מתוך ביטול מוחלט לקב"ה, כעבד נאמן אשר אין לו רצונות משלו רק לעשות רצון אדונו. ובעניין זה ראיתי דבר נפלא ב"דברי חיים", שמבאר על מה שכתוב בגמרא (ע"ג) שלעתיד לבא ייתן הקב"ה לאומות העולם את מצות סוכה ויוציא להם חמה גדולה ומיד כל אחד יוצא מסוכתו ומבעט בה. ומבאר ה"דברי חיים" שיהודי נכנס לסוכה מחמת שזהו רצון השי"ת ולכן גם כשהוא מצטער ונפטר מהסוכה עדיין הסוכה מלווה אותו לכל מקום, כי הוא גם עכשיו בטל לרצון השי"ת, אך הגוי שבא לסוכה רק בכדי

לקבל שכר, הנה ברגע שהחום יוציא אותו מהסוכה שוב הוא מאוכזב מאוד על שאין ביכולתו להרוויח שכר עד שמבעט בסוכה. היוצא מדבריו שהסוד של עם ישראל הוא ביטול אמתי לרצון השם יתברך, וכך בכל מצב שבעולם ממשיכים להיות מחוברים אל השי"ת, אך הגוי גם כשעושה מצוה הוא לא נמצא בתוך המצוה אלא עסוק במחשבה על השכר המצופה, כך שגם כשהוא בסוכה כאילו הוא נמצא מחוץ לסוכה, ועל דרך הפתגם הידוע שהיכן שמחשבתו של אדם נמצאת שם הוא עצמו נמצא.

יַעֲקֹב שֶׁלֵּמָא

יעקב אבינו ע"ה הייתה מידתו ענוה, אשר אפשר לזכות בה רק מתוך אמונה חזקה וביטול מוחלט לרצון השם יתברך, וכפי שמאריך בספר "זרע קודש" (סוכות – ליום ב') ומבאר שמידת יעקב היא מידת תפארת, וכתוב (ישעיה מד, יג) "כתפארת אדם", ואדם בגימטריא מ"ה, להורות שמידת יעקב מידת ענוה – להחזיק את עצמו ל"ונחנו מה", לאין ואפס. ויעקב לשון עקב שמחזיק בהכנעה ורוח נמוכה ושפלה כעקב. וזה לשונו: "שעל ידי שמאמין וזוכר תמיד שלית אתר פנוי מיניה יתברך שמו, והכל בכוחו וחיותו יתברך שמו... שכל הוויות שיש בעולם הכל מלא מאלופו של עולם, ובלעדי זאת הכל אפס ותוהו, על ידי זה האדם נעשה בעיני עצמו כאין וכאפס מוחלט, על דרך ונחנו מה (שמות טז, טז), כיון שהכל רק מאלופו של עולם לבד,

ובלעדי זאת הכל אין ואפס מוחלט, ולכן מתחזק תמיד רק לפאר ליוצרו שמורה מדת תפארת מדת יעקב... והנה זה האדם שהוא עניו באמת על דרך הנ"ל, זה יכול להיות לו שמחה, כי אין לו שום דאגה ואינו חסר לו שום דבר, ואינו מבקש כבוד ועושר כיון שהוא בעיני עצמו אין מוחלט, מה שאין כן מי שאין לו מדת ענוה, אי אפשר להיות לו שמחה אמיתית בשלמות, כי כל הטובות שיש לזולתו נדמו לו שהם חסרים לו, ויש לו קנאה ותאוה, ומחמת רדיפתם יבוא על ידי זה לעצבות".

וממשיך ב"זרע קודש" ואומר שזהו מה שנאמר (ידמיהו לא, ו) "דני ליעקב שמחה", שעל ידי שמחזיק בעקב והכנעה ומחשב את עצמו לאין, על ידי זה יש לו שמחה, וכל שמחתו היא רק מהגדלת כבודו יתברך שמו. וכך ממשיך ומבאר שם את עניין "שמחת בית

השואבה", שעל ידי הקדושה שהמשיכו מראש השנה עד סוכות באו לידי "אין" – ענוה, ועל ידי זה הייתה שמחה והמשיכו השפעות מלמעלה. כי רק כאשר אדם מבין שלא מגיע לו כלום, והכל זה רק מחסדי השם יתברך, ושוב אכפת לו רק מרצונו יתברך, לעשות נחת רוח לפניו, אזי הוא זוכה לשמחה אמיתית נטולת קנאה ואכזבה, שמחה אמיתית שמורידה השפעות מלמעלה.

כשיעקב אבינו ע"ה בא לתת לעשיו מתנות (פר' וישלח ל"ג), עשיו אמר לו "יש לי רב", אך יעקב אבינו השיב לו "קח נא את ברכתי אשר הובאת לך כי חנני אלוקים וכי יש לי כל", ומבאר רש"י ע"ה "יש לי כל" – כל סיפוקי, ועשיו דבר בלשון גאווה "יש לי רב" – יותר ויותר מכדי צורכי. ראיתי שהגה"צ רבי

אברהם מלאך שליט"א מביא על פי הש"ך על התורה שהביאור בזה שעשיו תמיד רצה עוד ועוד, ולכן אמר "יש לי רב" ודווקא לכן רצה עוד בבחינת "יש לו מנה רוצה מאתיים", אך יעקב שמח בחלקו וחש שיש לו הכל. ומבאר הש"ך עה"ת שלכן יעקב ועשיו שנהגו בוויכוח הזה על "דרך החיים" נאלצו להיפרד, "ויעקב נסע סוכותה ולמקנהו עשה סוכות על כן קרא שם המקום סוכות", כי יעקב הלך מהר לבנות סוכה, אשר היא מסמלת את השמחה בחלקו, וטוב לו גם במבנה הקטן והפשוט... [וכידוע זה גם העניין בקריאת מגילת קהלת בחג הסוכות, שנזכר שכל ענייני העולם הזה הם הבל הבלים, והשמחה לא מגיעה משפע ומותרות, אלא רק השמח בחלקו הוא העשיר האמתי].

מִשֶּׁה נְבִיא

משה רבינו ע"ה הוא הרועה הנאמן של עם ישראל, שנבחר למנהיג לאחר שגילה אכפתיות ואחריות על כלל ישראל בפרט ועל כל יצורי העולם בכלל. ה"אור החיים" הק' בפרשת וזאת הברכה פותח בשבחו של משה רבינו שעל אף שנגזר עליו למות לפני שיכנסו לארץ הקודש, וכל זה בא לו רק מתוך דאגתו על עם ישראל, עם זאת לא חש טינה לעם ישראל, ולא רק שלא חש שנאה כלפיהם אלא אף אהב ודאג להם בלי סוף, עד שאף רגע לפני הסתלקותו נעמד לברך אותם את הברכה המעולה והמשוכחת ביותר.

ונפלאים בזה דברי ה"כתב סופר" בפרשת מטות על הפסוק (לא,ה) "וימסרו מאלפי ישראל אלף למטה שנים עשר אלף חלוצי צבא",

שכתב רש"י ע"ה וזה לשונו: "להודיעך שבחן של רועי ישראל כמה הם חביבים על ישראל, עד שלא שמעו במיתתו מה הוא אומר "עוד מעט וסקלוני", ומשמעו שמיתת משה תלויה בנקמת מדין לא רצו ללכת עד שנמסרו על כרחן". רש"י ע"ה מבאר לנו מדוע נאמר "וימסרו" בלשון של כפייה, כי בני ישראל לא רצו לצאת למלחמה במדין לאחר ששמעו שבסיום המלחמה משה רבינו יפטור. ומביא רש"י שיש בעניין הזה "שבחן של רועי ישראל", ולכאורה קשה להבין מהו השבח הגדול כאן של רועי ישראל. ויתירה מזאת, רש"י הציג לנו סתירה בהתנהגותם של עם ישראל, סתירה לכאורה ללא תרוץ, מדוע ולמה בני ישראל חשדו כל הזמן במשה רבינו

עד שחשש משה רבינו שעוד מעט יסקלוהו חלילה, ואילו כשכבר עמד להיפטר מהם, לא הסכימו לצאת למלחמת מדין בכדי שמשה רבינו לא יפטר??

מביא ה"כתב סופר" מדברי הרמב"ן (פר' בשלח) שכתב שכמה פעמים עמדו ישראל לחלוק על משה מפני שחשדו שעושה הכל לטובתו להגדיל כבודו ולא לטובתם, ורק בסוף נודע להם שמסר נפשו עליהם וזאת בשעה שראו שאף על פי ששמע משה שמיתתו תלויה במלחמת מדין לא עיכב אלא הזדרז לצאת למלחמה. ואומר ה"כתב סופר" וזה לשונו: "והנה מי שיודע בנפשו שמתכוון לטובה ויהיה חשוד בעיני מי שמטיב עמו, על ידי זה נסוג אחור מלהיטיב עוד, כי מאד יכאב לבו

על דבר זה, ומכל שכן כשמשלם לו רעה תחת טובה על דבר זה, ומכל שכן שמשלם לו רעה תחת טובה ושנאה תחת אהבה. אבל משה אהב כל כך את ישראל שאף על פי שחשדו ועמדו נגדו עד שאמר עוד מעט וסקלוני מכל מקום היה תמיד עינו ולבו עליהם להטיב עמהם בכל תוקף ועוז".

ואם כן, אומר ה"כתב סופר", יש כאן שבח גדול של משה רבינו ע"ה, שעל אף שידע תמיד שרק לטובת ישראל מתכוין, והם משיבים לו רעה כנגד טובה, המשיך לאהוב אותם עד כדי כך. ועם ישראל רק לפני מותו השיגו את גודל אהבתו אותם, ולכן שוב לא הסכימו לצאת למלחמה כי ידעו שלאחר המלחמה יאלצו להיפרד ממנו.

אַהֲרֹן בְּהִנָּא

שיהיה שלום בין כולם, זו כבר דרגה הרבה יותר גדולה של אהבת ישראל מושלמת.

רק מי שאוהב את הבריות ללא שום אינטרס אישי הוא זה שמצליח לקרבן לתורה, ודבריו היוצאים מן הלב נכנסים אל הלבבות (עיין במאמר ושמח פר' וילך).

חג הסוכות מסמל על השלום והאחדות. ארבעת המינים רומזים על בני האדם מכל המינים והסוגים, שרק בהתאחדם יחד זוכים לעשות נחת לבורא יתברך. גם הסוכה עצמה רומזת על "סוכת שלום", ולכן אפילו שהסכך חייב להיות ממין הכשר לסיכוך הרי שאת מחיצות הסוכה ניתן לבנות מכל הדברים שבעולם, שכולם כשרים לדפנות. וידוע הסיפור על הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב

אהרן הכהן ע"ה היה כל כך אוהב את כל ישראל, והיה כל כך בעל מדות טובות עד שאפילו לא קינא כלל בכך שאחיו הקטן עלה לגדולה, וכמו שאמר הקב"ה בעצמו למשה רבינו ע"ה, שאין לו מה לחשוש שמא יהיה לאחיו הגדול איזו חלישות הדעת אלא להיפך – "וגם הנה הוא יצא לקראתך וראך ושמח בלבו" (שמות ד, יד), ללמדך שאהרן הכהן שמח בשמחתו של אחיו הקטן שעלה לגדולה. וכך הייתה דרכו לאהוב שלום ולרדוף שלום, לאהוב את הבריות ולקרבן לתורה. מה הפירוש "רדוף שלום"? יש אחד שמשתרל לא לשנוא אף יהודי, יש אחד שאף מכבד את כולם, ויש מי שזוכה גם לאהוב את כולם, אבל לרדוף שלום – פירושו לעשות מסירות נפש, להתאמץ, להתבזות, ולעשות הכל בכדי

זצ"ל שהיה מכניס לסוכתו גם אורחים "מן הגורן ומן היקב", ונשאל על ידי תלמידיו מדוע אינו מקפיד לשמור יותר על קדושת הסוכה ולהכניס לתוכה רק אורחים הגונים? השיב להם הרבי: לעתיד לבא יזמין מלך המשיח את כל הצדיקים לשבת בסוכת עורו של לויתן, בכניסה יעמוד שומר שיכניס לתוכה רק "אורחים הגונים", יתכן שהשומר לא יסכים להכניס אותי ויאמר שאינני ראוי להיכנס, ואז אני אשיב כנגדו בטענה ניצחת:

יוסף צדיקא

יוסף הצדיק ע"ה תמיד חי בעבודת השם בבחינת "עוד יוסף חי", והיה מלא בהתחדשות ולכן מכונה "איש מצליח". ובמדרש (ילקוט ש"תהלים תתענ) אמרו "לא המתים יהללו וגו' מכאן ללולב היבש שהוא פסול", ומבאר הרד"ק המהרי"ד מבעלזא זצ"ל (מובא ב"מקרא קודש") שלולב הוא כנגד יוסף הצדיק, דכתיב "צדיק כתמר יפרח" בבחינת צדיק חי עלמים, ויוסף נקרא צדיק וקדושתו מורה על חיים, וגם הלולב מורה על חיים, ולכן לולב היבש פסול כי אינו חי. ובאמת לולב הוא ראשי תיבות "וטהר לבנו לעבדך באמת", והבירור על עבודת הלב הוא שאדם מנענע את עצמו כלולב ונוהג בחיות ובהתלהבות בעבודת השם.

עוד מצינו ביוסף דבר מיוחד, שאפילו שהיה בעצמו כלוא בבית האסורים, לא היה שקוע בסבלו אלא היה ערני לעזור ולישא בעול עם אחרים, עד שאפילו שם לב לכך שהגויים ששכנו אתו בכלא קמו בפנים עצובות, וטרח לשאול אותם "מדוע פניכם רעים היום" (וישב מז).

גם אני לסוכתי הכנסתי את כולם ולא בדקתי עד כמה הם ראויים, לכן מן הדין שכך ינהגו גם איתי, ובזכות זאת בוודאי אזכה להיכנס לשם... הסיפור הזה ממחיש לנו עד כמה הסוכה צריכה להיות "סוכת שלום" שבה מכבדים כל יהודי באשר הוא, ומי שנוהג במידה הזאת בוודאי יזכה שהאושפיזין עילאין יבואו לסוכתו וירעיפו עליו השפעות טובות עד בלי די.

חכמים עלי סיפורים מגדולי ישראל שדווקא מתוך רום גדולתם וקדושתם שהיו שקועים בדברים רוחניים גבוהים, שמו לב יותר מכולם לצרכי הזולת ורגשותיו, ואף התחשבו עד מאוד ברגשותיהם של תשב"ר. בשנה שעברה סיפרתי על כ"ק מרן האדמו"ר מפייטסבורג זצ"ל שמנהג נהג האדמו"ר שכל אברך מקהילתו שזכה לבנות לראשונה סוכה משלו, היה האדמו"ר עולה לסוכתו בימי חג הסוכות לשתיית לחיים. באחת מן הפעמים, כאשר עלה הרבי לסוכת אחד האברכים והתיישב בה והחל בחלוקת לחיים לכל הנמצאים, הבחין שאחד הילדים אינו תחת הסכך וקרא לו שיכנס אל פנים הסוכה, אך הסוכה הייתה צרה מלהכיל את כל הנמצאים ולא נותר מקום לילד. לקח האדמו"ר את הילד ובאבהיות רחמאית הושיבו על ברכיו כאב הנושא את בנו. בני המשפחה שראו בכך, מיהרו להביא מצלמה להנציח את המחזה משובב הלב. כשהבחין האדמו"ר שמצלמים אמר על אתר: מה עם שאר הילדים?! גם הם רוצים תמונה עם הרבי! וכך לקח האדמו"ר ילד אחר ילד והושיבו על

ברכיו, והמתין עד אשר כולם יזכו לתמונה כשהם יושבים בסוכה על ברכי הרבי.

לאחר שפרסמתי את הסיפור הזה שלח לי אחד הקוראים סיפור חיזוק נוסף, גם הוא על אחד מגדולי העיר אשדוד. וכך כתב אותו קורא שיחי: "אני מאוד נהנה ומתרגש בכל פעם מהגיליון המיוחד והמרומם, התרגשתי מאוד גם מהסיפור על האדמו"ר מפיטסבורג והרגישות לילדים, ונזכרתי גם אני בסיפור דומה שראיתי בעצמי גם הוא באשדוד. היה זה ביום הושענא רבה באחד השנים כשהתארחתי אצל קרובי משפחה באשדוד והתפללתי כותיקין בישיבת גרודנא - לתדהמתי ראיתי בסוף התפילה את ראש הישיבה הרב קרלנשטיין זצ"ל לאחר התפילה הארוכה מתיישב בכיסאו ומחלק לכל

הילדים עלה מהערבה החבוטה - זה היה לי מוזר כי זה לא מתאים לרב וראש ישיבה ליטאי וכו' נגד טבעו ובררתי את העניין שם, והתברר לי משהו מדהים שלא נרגעתי ממנו כלל... התברר כי הרב שם לב שהיו כמה שחטפו עלים חבוטים מהערבה שלו - והבין כי יש ילדים שהצליחו ויש שלא וממילא הם הרגישו ממש לא יוצלחים וכו' ולתדהמת כולם החל לחלק לכל הילדים מהעלים שנותרו - לתלמיד ששאל אותו על העניין השיב כי אליבא דאמת העלים שלי לא שווים כלום!! אבל ראיתי שיש ילדים שחטפו ויש שלא תפסו אז לכן אני מחלק שיהיה לכל הילדים!!! התפעלתי כ"כ מהרגישות של הרב. אם תרצה תוכל לפרסם את הסיפור אבל בלי שמי."

דוד מלכא משיחא

בר"ה הסברות שלי יכול להיות דברים בטלים אבל, התהילים דוד המלך ביקש שיהיה כנגעים ואהלות, וכן כתוב במדרש תהילים: "יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך, שיעשו לדורות, ויוחקו לדורות... יהיו קורין בהם והוגין בהם, ונוטלין עליהן שכר כנגעים ואהלות." (mdy) ולכן כדאי מאוד לנצל כל רגע פנוי לאמירת תהילים.

חשבתי בס"ד מדוע מנענעים את הלולב בהלל ועוד בדיוק באמירת "הודו להשם כי טוב"? שזהו ללמדנו שאם ברצוננו להרחיק את כל הרוחות הרעות [אותם מרחיקים ע"י הנענועים], נעסוק בהלל והודאה, כי מי שמודה להשי"ת מרחיק את כל המזיקים.

כתוב בגמ' ברכות (ט) למה נקרא שמה רות? "א"ר יוחנן שזכתה ויצא ממנה דוד שריוהו להקב"ה בשירות ותשבחות", על אף שדוד המלך עבר רוב ימיו רדיפות וסבל עצום, בכל מצב התחזק בביטחון בבורא עולם, ותמיד חיפש ומצא את הדברים הטובים והודה עליהם.

דוד המלך מלמד אותנו בספר התהילים ללכת בכל פסיעה ופסיעה עם תפילה מתוך אמונה שרק בהשגחת השי"ת ניתן לקבל איזה דבר מגדול ועד קטן. ומתוך אמונה זו לא התייחס לאף דבר כאל מובן מאליו, אלא חזר והודה ושיבח על כל נשימה ונשימה.

מסופר שהרב מבריסק בר"ה ניצל כל רגע פנוי לאמירת תהילים ואמר: אני חייב לנצל כל רגע

לע"נ הרה"ח ד' רפאל שלמה בן ד' חנן יוחנן ז"ל

לע"נ ה"ה מרת אהובה ליבא ע"ה בת ד' משה יצחק ז"ל

נלב"ע י"ב סיון תשפ"ה

לע"נ ה"ה מרת יעל דינה ע"ה בת ד' חיים בנימין שיכלחט"א

נלב"ע א' דר"ח חשוון ל' תשרי תשפ"ד

לעילוי נשמת

רבי עזרא צורף זצוק"ל

בן ד' יוסף ז"ל

ראש בית דין בסערדאהעלי

מח"ס זכרון טוב, טופסי גיטין

נלב"ע ב' בחשוון תר"ם

לרפואת כל חולי עם ישראל ובפרט

מאיר בן דינה

אליהו בן רחל

מור חיה בת תמר לזרע של קיימא

לרפואה שלימה

לעילוי נשמת הרה"ח ד'

ראובן נתן נטע

בן ד' יוסף הלוי ז"ל

בלעדי

נלב"ע י"ד תשרי תשפ"א

לעילוי נשמת

רבי יוסף

בן חנינה ז"ל

דויאב

הגיליון מוקדש לעילוי נשמת

זקנתי אשר נזדככה ביסורים קשים ותמיד רק הודתה וברכה

ואף מילותיה האחרונות שאמרה היו "ברוך השם"

מרת **רחל צפורה פייגא** ע"ה בת הרב **בצלאל** ז"ל

נלב"ע ט"ו טבת תשפ"ה

להקדשה או הנצחה: 08-9743208